

Preliminarus vertimas

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS

ANTRASIS SKYRIUS

BYLA DRAKŠAS prieš Lietuvą
(Petacijos Nr. 36662/04)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS
2012 m. liepos 31 d.

ISIGALIOJO

2012 m. spalio 31 d.

*Šis sprendimas įsigaliojo pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį. Jame gali
būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.*

SPRENDIMAS DRAKŠAS PRIEŠ LIETUVĄ

Byloje **Drakšas prieš Lietuvą**

Europos Žmogaus Teisių Teismas (antrasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš

pirmininkės Françoise Tulkens,
teisėjų Danutės Jočienės,
Isabelle Berro-Lefèvre,
András Sajó,
İşıl Karakaş,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Helen Keller

ir *skyriaus kanclerio* Stanley Naismith,
po svarstymo uždaramame posėdyje 2012 m. liepos 31 d.
skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos Respublikos pilietis Algirdas Drakšas (toliau – pareiškėjas), kuris 2004 m. spalio 1 d. Teismui pateikė peticiją (Nr. 36662/04) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 34 straipsnį.
2. Pareiškėjui atstovavo Vilniuje praktikuojantis advokatas J. Gaudutis. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė) atstovavo jos atstovė Elvyra Baltutytė.
3. Pareiškėjas skundėsi, kad dėl slapto jo telefoninių pokalbių pasiklausymo ir jų pavišimo buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis. Jis taip pat teigė, kad buvo pažeistas Konvencijos 13 straipsnis, nes jis neturėjo veiksmingos vidaus teisinės gynybos priemonės dėl minėto skundo.
4. 2006 m. lapkričio 24 d. peticija buvo perduota Vyriausybei. Taip pat buvo nutarta iš karto spręsti dėl peticijos priimtumo ir esmės (29 straipsnio 1 dalis).

FAKTAI

I. BYLOS APLINKYBĖS

5. Pareiškėjas gimė 1956 m. ir gyvena Vilniuje.
6. Bylai reikšmingu laikotarpiu pareiškėjas buvo vienas iš Liberalų demokratų partijos, kuriai vadovavo Rolandas Paksas, steigėjų. Pareiškėjas taip pat buvo Vilniaus miesto savivaldybės tarybos narys.
7. 2003 m. kovo 16 d. Valstybės saugumo departamentas (toliau – VSD) slapta klausėsi telefoninio pokalbio tarp pareiškėjo ir Jurijaus

SPRENDIMAS DRAKŠAS PRIEŠ LIETUVĄ

Borisovo (toliau – J. B.) (žr. *Borisov v. Lithuania*, Nr. 9958/04, § 15, 2011 m. birželio 14 d.), pagrindinio Respublikos Prezidento Rolando Pakso rinkimų kampanijos rėmėjo. J. B. telefoninių pokalbių pasiklausymą sankcionavo teismas. Pokalbio turinys buvo toks:

„Jurijus Borisovas (toliau – J. B.): Taigi. Jis [Respublikos Prezidentas R. Paksas] televizijoje pasakė, kad Borisovo nėra jo patarėjų sąraše ir nebus ten.

Algirdas Drakšas (toliau – A. D.): Jo patarėjų sąraše nebus? Na, bet aš nesuprantu. Juk tu visada sakei [kad įrašys].

J. B.: Prieš savaitę jis ir aš sutarėme, kad nuo pirmadienio aš būsiu [Prezidento patarėjų] sąraše.

A. D.: Aš apie tai nieko nežinau.

J. B.: Aš tau sakau – tai buvo jo pasižadėjimas. Todėl jis ir kankinasi dvi dienas, nes jis jau nutarė mane išduoti. Supranti? Jis jau mane pardavė. Ir kankinasi, bijo susitikti. Todėl aš jam ir pasakiau, jei iki pirmadienio jis neįgyvendins nei vieno iš savo pažadų, nors vienintelio, už tai ką padariau, aš pradėdau susigrąžinti savo pinigus. Aš turėsiu viską paviešinti, supranti?...

A. D.: Na, nežinau. Nežinau. Aš šito negirdėjau, nežinau.

J. B.: Algi, aš į kasetę viską įrašiau, rytoj kasetė bus.

A. D.: Velnias, aš šito nežinau. Aš šito nežinau. Aš tik žinau, jog tu teigai, jog elgsiesi kitaip, kad neisi į Prezidentūrą, nes ten atlyginimas mažas, kad iš jo nepragyvensi. Va šitą aš žinau.

J. B.: Tai buvo spaudoje pasakyta. Jo [Respublikos Prezidento] prašymu: „Jura, pasakyk, kad artimiausiu metu tu neisi [dirbti Prezidentūroje]. Ir pirmadienį tu [dirbsi] ten“... Tai todėl jis jau dvi dienas kankinasi, nes jis melavo televizijoje. Ir aš nežinau, kaip jis išsisuks iš to...Mirtis jam kaip prezidentui. Rytoj šis melas iškils į paviršių...Dėl to jis yra sunerimęs...

A. D.: Aš nežinau šių faktų, kaip aš tau galiu atsakyti.

J. B.: Algi, aš tavęs neprašau man atsakyti, aš tik susijaudinęs, nes aš nežinau...kaip aš turėčiau nueiti ir pasikalbėti su juo. Nes aš turiu išeiti į viešumą ir viską pasakyti dabar. Rolandas yra toks ir toks...Mes su juo susitarėme.. Ir dabar: jis nuėjo pas Dalią [D. K. G. – Prezidento patarėja], ir [Prezidentas] pasakė, kad Borisovas daugiau tavęs nevargins. Aš nežinau, ką ji jam pasakė. Taigi, tu supranti, kad Prezidentas jau lavonas.

A. D.: Jeigu tau taip lengviau, bet tu elgiesi netinkamai.

J. B.: Algi, aš dar nieko nedarau, iki šiol aš dar nepadariau nieko. Bet jis mane jau viešai pardavė.

A. D.: Nusiramink, jis tavęs viešai nepardavė; jis ne toks žmogus... Aš nežinau, kad tu nebūsi paskirtas patarėju. Tai nebuvo viešai aptarta, tokios minties nebuvo, aš apie tai negirdėjau. Jis tavęs viešai nepardavė; Aš neįsivaizduoju, kad jis galėtų taip padaryti. Jis ne toks.

SPRENDIMAS DRAKŠAS PRIEŠ LIETUVĄ

J. B.: Na, matai. Toks faktas...

A. D.: Na, tokio fakto negali [būti]...

J. B.: Gal norėtum pamatyti sutartį su jo parašu? Aš parodysiu ją [tau] rytoj.

A. D.: Aš galiu tik pakartoti, ką jau sakiau.

J. B.: Gerai, Algi, ar tu jam skambinai?

A. D.: Ką? Aš jam skambinau, bet jis nekelia ragelio.“

8. 2003 m. rugsėjo 17 d. VSD pateikė Generalinei prokuratūrai prašymą leisti pasiklaudyti pareiškėjo telefoninių pokalbių. Pateiktas prašymas buvo grindžiamas operatyvine informacija, kad pareiškėjas palaiko ryšius su J. B. ir A. Z., kurie prisidėjo prie Rolando Pakso rinkimų kampanijos. A. Z. dirbo Rusijos viešųjų ryšių kompanijoje. Vėliau J. B. buvo pripažintas kaltu dėl grasinimų Respublikos Prezidentui. J. B. grasino atskleisti tam tikrą informaciją, kuri galėtų pakenkti Prezidento reputacijai, jeigu pastarasis nepaskirs jo patarėju, nesuteiks jam Lietuvos Respublikos pilietybės ir nepatenkins kitų jo reikalavimų (žr. pirmiau cituojamą *Borisov*, § 30). Pareiškėjo telefoninių pokalbių kontrolė buvo vykdoma ir siekiant nustatyti jo santykių su Rusijos Federacijos piliečiu V. F. pobūdį, kuris, VSD duomenimis, 1982 m. buvo išsiųstas iš Ispanijos dėl šnipinėjimo buvusiai SSRS.

9. Vėliau tą pačią dieną generalinis prokuroras kreipėsi į Vilniaus apygardos teismą, prašydamas sankcionuoti pareiškėjo telefoninių pokalbių pasiklausymą. Teismo nutartis buvo įslaptinta ir pareiškėjas su ja nebuvo supažindintas. Generalinis prokuroras savo prašymą grindė pareiškėjo “galimu dalyvavimu strateginių prekių kontrabandoje bei kituose nusikaltimuose”. Teismas patenkino prašymą ir sankcionavo priemonę trims mėnesiams. Teismo nutartyje teigiama:

“remiantis pateikta operatyvinės bylos medžiaga, yra pagrįsta [pasiklaudyti pareiškėjo telefoninių pokalbių], siekiant patikrinti jo dalyvavimą prašyme nurodytose nusikalstamose veikose: bylos duomenys (operatyvinė informacija ir kiti duomenys) patvirtina, kad [pareiškėjas] gali būti susijęs su nusikalstamomis veikomis, kvalifikuojamomis kaip sunkūs nusikaltimai; siekiant išsiaiškinti visas reikšmingas aplinkybes kitos operatyvinės veiklos priemonės jau buvo panaudotos, todėl kaip papildoma tyrimo priemonė skiriamas [pareiškėjo telefoninių pokalbių pasiklausymas], remiantis Operatyvinės veiklos įstatyme numatyta tvarka”.

10. Kaip vėliau paaiškėjo, VSD prašymas taip pat buvo grindžiamas pareiškėjo tariamu neteisėtu dalyvavimu kėsinant pasisavinti kelių statybos bendrovės „Žemaitijos keliai“ akcijas.

11. 2003 m. lapkričio 1 d. VSD išslaptino 2003 m. kovo 16 d. telefoninio pokalbio tarp pareiškėjo ir J. B. įrašą ir išsiuntė jį Generalinei

prokuratūrai. Kitą dieną Generalinė prokuratūra pradėjo ikiteisminį tyrimą dėl grasinimų Respublikos Prezidentui.

12. 2003 m. lapkričio 2 d. nacionalinės ir privačios televizijos kanaluose LTV ir LNK buvo pavišintas 2003 m. kovo 16 d. telefoninio pokalbio tarp pareiškėjo ir J. B. įrašas. VSD neigė prisidėjusi prie pokalbio įrašo nutekinio žiniasklaidai.

13. Pareiškėjo telefoninių pokalbių pasiklausymo laikotarpiu nuo rugsėjo 18 d. iki lapkričio 11 d. VSD įrašė jo pokalbius su Respublikos Prezidentu, Prezidento patarėjais ir pareiškėjo verslo partneriais. Iš įrašų suvestinių matyti, kad VSD slapta klausėsi penkių pokalbių tarp pareiškėjo ir Respublikos Prezidento. Mažiausiai vieną kartą skambino pats Respublikos Prezidentas. Iš suvestinių taip pat matyti, kad pokalbiuose tarp pareiškėjo ir jo pašnekovų buvo vartojami keiksmažodžiai.

14. 2003 m. lapkričio 11 d. generalinis prokuroras raštu kreipėsi į VSD direktorių. Generalinis prokuroras pažymėjo, kad lapkričio 10 ir 11 d. žiniasklaida paskelbė, jog VSD gavo telefoninių pokalbių tarp pareiškėjo ir Respublikos Prezidento įrašus. Jeigu tokie įrašai egzistavo, jie buvo neteisėti, nes pagal Operatyvinės veiklos įstatymo 6 straipsnio 3 dalį draudžiama taikyti operatyvinę veiklą Respublikos Prezidentui (žr. „Bylai reikšminga vidaus teisė“ toliau). VSD buvo nurodyta užtikrinti, kad įrašai nebūtų pavišinti ir būtų sunaikinti tą pačią dieną.

Generalinio prokuroro rašte nenurodoma, ar tuo metu pareiškėjo pokalbių su Respublikos Prezidentu turinys jau buvo atskleistas visuomenei.

15. Rašte taip pat nurodoma, kad, „atsižvelgiant į nuo 2003 m. spalio 30 d. prasidėjusią neteisėtą veiklą perduodant ir skelbiant operatyvinę informaciją, reikalaujama, kad VSD griežtai laikytųsi Operatyvinės veiklos įstatyme, Valstybės ir tarnybos paslapčių apsaugos įstatyme, Baudžiamojo proceso kodekse įtvirtintų reikalavimų“. Šiuo aspektu generalinis prokuroras pabrėžė, kad įslaptinta informacija, gauta vykdant operatyvinę veiklą, taip pat duomenys, susiję su asmens privačiu gyvenimu ir (ar) žeminantys jo garbę ar orumą neturi būti pavišinti. Be to, pasibaigus operatyviniam tyrimui, jeigu informacija apie operatyvinės veiklos objektą nepasitvirtina, tokia informacija turi būti sunaikinta. Galiausiai, ikiteisminio tyrimo metu surinkta informacija turi likti konfidenciali, nebent prokuroras nuspręstų kitaip.

16. 2003 m. lapkričio 12 d. pareiškėjas pateikė generaliniam prokurorui skundą dėl neteisėto telefoninių pokalbių pasiklausymo. Jis taip pat skundėsi, kad buvo slapta pasiklausoma jo telefoninių pokalbių su Respublikos Prezidentu. Pareiškėjas tvirtino, kad buvo pažeistas jo privatumas.

17. 2003 m. lapkričio 20 d. generalinis prokuroras pareikalavo VSD pateikti su informacijos nutekiniu susijusią informaciją.

18. 2003 m. gruodžio 11 d. VSD informavo generalinį prokurorą, kad nei 2003 m. kovo 16 d. vykusio pareiškėjo telefoninio pokalbio su J. B., įrašai, nei jo suvestinės nebuvo perduoti žiniasklaidai. VSD pažymėjo, kad

2003 m. lapkričio 1 d. įrašų suvestinės buvo išslaptintos ir perduotos Generalinei prokuratūrai, kad būtų pradėtas ikiteisminis tyrimas.

19. 2003 m. gruodžio 15 d. raštu generalinis prokuroras pareikalavo, kad VSD atliktų vidaus tyrimą dėl informacijos nutekinimo, dėl kurio televizijoje buvo paviestas 2003 m. kovo 16 d. pareiškėjo ir J. B. telefoninis pokalbis (žr. 12 punktą pirmiau).

20. 2003 m. gruodžio 15 d. Generalinė prokuratūra informavo pareiškėją, kad jo telefoninių pokalbių pasiklausymas buvo atliekamas teisės aktų nustatyta tvarka. Pareiškėjo telefoniniai pokalbiai su Respublikos Prezidentu buvo įrašyti VSD klausantis pareiškėjo, o ne Respublikos Prezidento telefoninių pokalbių. Operatyvinis tyrimas pareiškėjo atžvilgiu buvo nutrauktas 2003 m. lapkričio 11 d. Pareiškėjui buvo patarta kreiptis į VSD, kuri galėtų jam suteikti apie jį surinktą informaciją. Dėl pareiškėjo reikalavimo atlyginti žalą, tariamai patirtą dėl jo [2003 m. kovo 16 d.] telefoninio pokalbio pavišinimo žiniasklaidoje jam buvo patarta kreiptis į bendrosios kompetencijos teismą.

21. 2003 m. gruodžio 16 d. VSD raštu informavo Generalinę prokuratūrą, kad iš surinktos informacijos galima daryti išvadą, jog pareiškėjas ir kiti asmenys siekė neteisėtai įgyti UAB „Žemaitijos keliai“ akcijas. Pareiškėjo ir jo pašnekovų veiksmus būtų galima apibūdinti kaip turto prievartavimą.

22. 2004 m. vasarį pareiškėjas bandė užginčyti teismo nutarties, kuria buvo sankcionuotas jo pokalbių pasiklausymas, teisėtumą. 2004 m. vasario 17 d. Vilniaus apygardos teismas raštu informavo pareiškėją, kad įstatyme nenumatyta galimybė apskūsti tokias teismo nutartis.

23. Pareiškėjas raštu kreipėsi ir į VSD, reikalaudamas pateikti vidaus tyrimo dėl informacijos nutekinimo rezultatus. Jis nurodė, kad ši informacija reikalinga rengiant civilinį ieškinį dėl žalos atlyginimo. Pareiškėjas taip pat reikalavo suteikti galimybę susipažinti su VSD apie jį surinkta informacija.

24. 2004 m. kovo 9 d. atsakyme VSD nurodė, kad surinkta informacija buvo išslaptinta ir perduota prokurorams kaip įrodymas dviejose baudžiamosiose bylose, nesusijusiose su pareiškėju (J. B. iškėltoje byloje dėl grasinimo Respublikos Prezidentui ir byloje dėl galimo valstybės tarnautojų neteisėto kišimosi sprendžiant turtinius ginčus dėl UAB „Žemaitijos keliai“ akcijų valdymo). Pareiškėjas buvo informuotas, kad su šiais įrodymais galėtų susipažinti gavęs prokuroro leidimą.

25. 2004 m. kovo 10 d. pareiškėjas Lietuvos apeliaciniam teismui pateikė dar vieną skundą dėl 2003 m. rugsėjo 17 d. teismo nutarties. Jis teigė, kad pasiklausymui nebuvo teisėto pagrindo ir kad buvo pažeistos Konvencijos 8 straipsnyje įtvirtintos jo teisės. Pareiškėjas taip pat kritiškai vertino VSD vykdytą slaptą jo telefoninių pokalbių su Respublikos Prezidentu ir J. B. pasiklausymą ir pavišinimą. Remdamasis Konvencijos 13 straipsniu, pareiškėjas taip pat skundėsi, kad neturėjo vidaus teisinės

gynybos priemonės skųstis dėl nutarties, kuria buvo sankcionuotas jo telefoninių pokalbių pasiklausymas.

2004 m. balandžio 6 d. raštu Lietuvos apeliacinio teismo pirmininkas grąžino nenagrinėtą pareiškėjo skundą. Pirmininkas pabrėžė, kad suteikus galimybę asmeniui susipažinti su nutartimis, kuriomis sankcionuojamos operatyvinės priemonės, ir jas apskusti, slapta operatyvinė veikla netektų prasmės. Jis taip pat pabrėžė, kad pagal Konvencijos 8 straipsnį nedraudžiama naudoti slaptų tyrimo priemonių apskritai, jeigu toks ribojimas būtinas siekiant užtikrinti nacionalinį saugumą ar užkirsti kelią nusikaltimams. Tinkamai motyvuotomis teismų nutartimis užtikrinama, kad tyrimą atliekančios institucijos veiks įstatymų nustatyta tvarka.

26. 2004 m. kovo 15 d. VSD informavo generalinį prokurorą, kad 2003 m. rugsėjo ir spalio mėnesiais pareiškėjas kartu su Rusijos piliečiu V. F. organizavo Lietuvos valstybės tarnautojų vizitus į Rusiją ir Rusijos pareigūnų vizitus į Lietuvą. Pareiškėjas bendradarbiavo su Respublikos Prezidento patarėjais. Pareiškėjas taip pat turėjo verslo reikalų su V. F. VSD duomenimis, pareiškėjas nustojo organizuoti tokius vizitus po to, kai žiniasklaidoje pasirodė VSD pažyma „Dėl negatyvių tendencijų, keliančių grėsmę valstybės nacionaliniam saugumui“. VSD taip pat pakartojo, kad minėti faktai gali būti susiję su [neteisėtais] bandymais pasisavinti UAB „Žemaitijos keliai“ akcijas. VSD paprašė generalinio prokuroro patikrinti šią informaciją baudžiamojo proceso tvarka.

27. 2004 m. kovo 15 d. pareiškėjo telefoninių pokalbių su Rusijos verslininkais V. F. ir J. B. bei Respublikos Prezidentu įrašai ir jų suvestinės buvo perduoti Konstitucinio Teismo, kuriame turėjo būti pradėta nagrinėti Respublikos Prezidento apkaltos byla, raštinei. Prokurorai nenustatė jokių įrašų viešinimo apribojimų.

28. 2004 m. kovo 19 d. Konstitucinio Teismo posėdžio metu buvo pagarsinta dalis įrašų. Kadangi posėdis buvo viešas ir tiesiogiai transliuojamas nacionalinėje televizijoje, pokalbiai buvo paviešinti tiesioginio eterio metu.

29. 2004 m. kovo 22 d. pareiškėjas pateikė prašymą pradėti ikiteisminį tyrimą dėl jo telefoninių pokalbių turinio atskleidimo Konstitucinio Teismo posėdyje. Jis teigė, kad po telefoninių pokalbių paviešinimo „nei vienas iš jo užsienio verslo partnerių nenorės turėti verslo reikalų nei su [juo pačiu], nei su [jo] bendrove“.

30. 2004 m. kovo 25 d. prokurorai atsisakė pradėti ikiteisminį tyrimą. Jie nurodė, kad informacija buvo atskleista viešame Konstitucinio Teismo posėdyje ir tai buvo padaryta įstatymo nustatyta tvarka. Vėlesnį pareiškėjo skundą atmetė generalinis prokuroras, teigdamas, kad pareiškėjo pokalbių atskleidimas Konstituciniame Teisme vykusio proceso metu buvo normali teismo proceso dalis. Be to, atskleista informacija nebuvo susijusi su pareiškėjo privačiu gyvenimu. Galutine 2004 m. gegužės 7 d. nutartimi Vilniaus miesto 2 apylinkės teismas paliko prokuroro nutarimą nepakeistą.

31. 2004 m. kovo 31 d. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Respublikos Prezidentas šiurkščiai pažeidė Konstituciją ir sulaužė konstitucinę priesaiką dėl to, kad naudodamasis savo tarnybine padėtimi *inter alia* darė įtaką UAB „Žemaitijos keliai“ vadovų ir akcininkų sprendimams dėl akcijų perleidimo jam artimiems asmenims. Jis taip pat buvo pripažintas kaltu dėl veiksmų, kuriais sąmoningai leido J. B. suprasti, kad teisės saugos institucijos dėl jo atlieka tyrimą ir vykdo jo telefoninių pokalbių pasiklausymą (žr. *Paksas v. Lithuania*, Nr. 34932/04, § 27, 2011-01-06).

32. Pareiškėjas pateikė administracinį skundą dėl VSD atsisakymo leisti susipažinti su jo telefoninių pokalbių įrašais.

33. 2004 m. gegužės 21 d. Vilniaus apygardos administracinis teismas atmetė pareiškėjo skundą kaip nepagrįstą. Teismas sutiko, kad pagal nacionalinės teisės aktus asmuo turi teisę iš valstybės institucijų gauti apie jį surinktą privataus pobūdžio informaciją (žr. 39 ir 40 punktus toliau). Vis dėlto informacija, kurią pareiškėjas siekė gauti, turėjo gilesnę potekstę, todėl negalėjo būti laikoma susijusia su jo privačiu gyvenimu. Be to, ši informacija buvo perduota prokurorams kaip įrodymas baudžiamojoje byloje (24 punktą pirmiau). Pagal Baudžiamojo proceso kodekso 177 straipsnį buvo draudžiama atskleisti tokią informaciją. Teismas taip pat pažymėjo, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos [25 straipsnio 5 dalyje] numatytos piliečio teisės gali būti apribotos tik įstatymų nustatyta tvarka, kai tai būtina demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves. Pareiškėjo atveju toks apribojimas buvo nustatytas įstatyme. Nebuvo jokių įrodymų, kad VSD savavališkai atsisakė pateikti pareiškėjui pateikti jo telefoninių pokalbių suvestines. Todėl pareiškėjo teisė gauti informaciją nebuvo pažeista.

34. 2004 m. spalio 12 d. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas atmetė pareiškėjo skundą ir paliko žemesnės instancijos teismo sprendimą nepakeistą.

35. 2005 m. gegužės 25 d. atsakyme į pareiškėjo advokato paklausimą generalinio prokuroro pavaduotojas nurodė, kad iki minėtos dienos VSD nebuvo informavusi prokurorų apie vidaus tyrimo dėl aplinkybių, kuriomis žiniasklaida gavo pareiškėjo telefoninio pokalbio su J. B. įrašus, rezultatus (12 ir 19 punktai pirmiau).

36. 2005 m. liepos 15 d. VSD raštu informavo pareiškėją, kad nenustačius teisinio pagrindo atlikti vidaus tyrimą dėl 2003 m. rugsėjo 17 d. teismo sankcionuoto jo telefoninių pokalbių pasiklausymo pagrįstumo ir teisėtumo, VSD neatliko jokio tyrimo.

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ

37. Lietuvos Respublikos Seimo priimtame ir 2002 m. birželio 28 d. „Valstybės žiniuose“ paskelbtame Operatyvinės veiklos įstatyme, galiojusiame bylai reikšmingu laikotarpiu, buvo numatyta:

3 straipsnis. Pagrindinės Įstatymo sąvokos

1. **Operatyvinė veikla** – operatyvinės veiklos subjektų vieša ir slapta žvalgybinio pobūdžio veikla, vykdoma šio Įstatymo nustatyta tvarka.

2. **Operatyvinės veiklos objektai** – rengiamos, daromos ar padarytos nusikalstamos veikos, jas rengiantys, daranys ar padarę asmenys, šių asmenų aktyvūs veiksmai neutralizuojant operatyvinę veiklą arba įterpiant nusikalstamų struktūrų narius į teisėsaugos, krašto apsaugos ar kitas valstybės valdžios ir valdymo institucijas, kitų valstybių specialiųjų tarnybų veikla bei kiti su valstybės saugumu susiję asmenys ir įvykiai.

5 straipsnis. Operatyvinės veiklos uždaviniai

Operatyvinės veiklos uždaviniai yra šie:

- 1) nusikalstamų veikų prevencija;
- 2) nusikalstamų veikų išaiškinimas, taip pat rengiančių, darančių ar padariusių nusikalstamas veikas asmenų nustatymas;
- 3) asmenų apsauga nuo nusikalstamo poveikio;

<...>

5) veikų, keliančių grėsmę valstybės konstitucinei santvarkai, jos nepriklausomybei, ekonominiam saugumui, valstybės gynybinės galios užtikrinimui ar kitiems svarbiems nacionalinio saugumo interesams, prevencija ir išaiškinimas;

<...>

- 7) valstybės paslapčių apsauga;
- 8) kitų valstybių specialiųjų tarnybų veiklos tyrimas;
- 9) operatyvinės veiklos subjektų saugumo bei imuniteto užtikrinimas.

6 straipsnis. Žmogaus ir piliečių teisių bei laisvių apsauga vykdant operatyvinę veiklą

1. Operatyvinės veiklos metu negali būti pažeistos žmogaus ir piliečių teisės bei laisvės. Atskiri šių teisių ir laisvių apribojimai yra laikini ir gali būti taikomi tik įstatymų nustatyta tvarka, siekiant apginti kito asmens teises ir laisves, nuosavybę, visuomenės ir valstybės saugumą.

<...>

3. Draudžiama taikyti operatyvinę veiklą Respublikos Prezidentui.

<...>

SPRENDIMAS DRAKŠAS PRIEŠ LIETUVĄ

6. Tais atvejais, kai yra pažeistos žmogaus ir piliečių teisės bei laisvės, operatyvinės veiklos subjektai teisės aktų nustatyta tvarka privalo atkurti pažeistas teises ir atlyginti žalą.

7. Negali būti perduota ar atskleista operatyvinės veiklos metu gauta įslaptinta informacija, taip pat duomenys apie žmogaus asmeninį ir šeiminių gyvenimą bei žeminantys garbę ir orumą duomenys, išskyrus perdavimą bendradarbiaujant operatyvinės veiklos subjektams ir atvejus, numatytus šio Įstatymo 17 straipsnyje.

8. Pabaigus operatyvinį tyrimą, jei operatyvinė informacija apie operatyvinės veiklos objektą nepasitvirtino, apie privatų asmens gyvenimą surinkta informacija per 3 mėnesius turi būti sunaikinama. <...>.

9. Asmuo, manantis, kad operatyvinės veiklos subjektų veiksmai pažeidė jo teises ir laisves, gali apskusti šiuos veiksmus operatyvinės veiklos subjekto vadovui, prokurorui ar teismui.

9 straipsnis. Operatyvinio tyrimo pagrindai

Operatyvinis tyrimas atliekamas, kai:

1) <...> turima informacijos apie rengiamą <...> sunkų nusikaltimą <...>;

2) yra informacijos apie kitų valstybių specialiųjų tarnybų veiklą;

<...>

6) vykdoma valstybės paslapčių apsauga;

7) turima informacijos apie veikas, keliančias grėsmę valstybės konstitucinei santvarkai, jos nepriklausomybei, ekonominiam saugumui, valstybės gynybinės galios užtikrinimui ar kitiems svarbiems nacionalinio saugumo interesams.

10 straipsnis. <...> slapta [telekomunikacijų] kontrolė <...>

“1. Pašto siuntų, dokumentų siuntų, pašto perlaidų ir jų dokumentų slaptą kontrolę, techninių priemonių naudojimą specialia tvarka sankcionuoja apygardų teismų pirmininkai, šių teismų Baudžiamųjų bylų skyrių pirmininkai ir (ar) Vilniaus apygardos teismo pirmininko pavedimu du Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjai pagal generalinio prokuroro ar jo įgalioto generalinio prokuroro pavaduotojo arba apygardų prokuratūrų vyriausiųjų prokurorų ar jų įgaliotų vyriausiųjų prokurorų pavaduotojų motyvuotus teikimus, parengtus pagal operatyvinės veiklos subjektų vadovų ar jų įgaliotų vadovų pavaduotojų pateiktus duomenis.

<...>

3. Konspiracijos tikslais motyvuota nutartis dėl šio straipsnio 1 dalyje nurodytų operatyvinių veiksmų atlikimo gali būti priimta bet kuriame apygardos teisme.

4. Teikime nurodoma:

1) teikimą pateikusio pareigūno vardas, pavardė, pareigos;

2) duomenys apie asmenis (vardas ir pavardė, asmens kodas), kuriems bus taikomi

operatyviniai veiksmai arba objekto apibūdinimas;

SPRENDIMAS DRAKŠAS PRIEŠ LIETUVĄ

3) duomenys (motyvai), pagrindžiantys būtinumą atlikti operatyvinius veiksmus;

<...>

6) operatyvinių veiksmų taikymo trukmė;

7) siekiamas rezultatas.

5. <...> slapta kontrolė, techninių priemonių naudojimas specialia tvarka sankcionuojami ne ilgesniam kaip 3 mėnesių laikotarpiui. Šis laikotarpis gali būti pratęstas <...>.“

17 straipsnis. Įslaptintos operatyvinės bei kitos įslaptintos informacijos panaudojimas ne operatyvinėje veikloje ir šios informacijos atskleidimas

1. Įslaptinta operatyvinė informacija įstatymų nustatyta tvarka gali būti išslaptinama ir panaudojama baudžiamajame procese <...>.

2. Įstatymų nustatytais atvejais įslaptinta operatyvinė informacija gali būti panaudojama kitiems tikslams

<...>.

38. Baudžiamojo proceso kodekse numatyta:

177 straipsnis. Ikiteisminio tyrimo duomenų neskelbtinumas

1. Ikiteisminio tyrimo duomenys neskelbtini. Šie duomenys iki bylos nagrinėjimo teisme gali būti paskelbti tik prokuroro leidimu ir tik tiek, kiek pripažįstama leistina <...>.

39. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad pilietis turi teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti valstybės įstaigų turimą informaciją apie jį.

40. Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatyme, įsigaliojusiam 2000 m. liepos 1 d., buvo nustatyta, kad asmuo turi teisę iš valstybės institucijų gauti privačią informaciją apie save (7 straipsnio 1 dalis). Vis dėlto valdžios institucijos galėjo atsisakyti suteikti informaciją, kurios atskleidimas galėtų pakenkti valstybės saugumo ir gynybos interesams, užsienio politikos interesams arba baudžiamajam persekiojimui. Atsisakant suteikti informaciją turėjo būti įsitikinta, kad tai yra būtina demokratinėje visuomenėje ir, siekiant apsaugoti pirmiau išvardintus interesus, yra svarbiau už asmens teisę gauti informaciją. Institucijų atsisakymą suteikti turimą informaciją apie asmenį buvo galima apskųsti administraciniam teismui (13 straipsnis).

TEISĖ

I. DĖL KONVENCIJOS 8 STRAIPSNIO PAŽEIDIMO

41. Pareiškėjas teigė, kad dėl jo telefoninių pokalbių pasiklausymo ir pavišinimo buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis, kuriame nustatyta:

1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.

2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymo nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesais, siekiant užkirsti kelią viešos tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.

A. Šalių teiginiai

1. *Pareiškėjas*

42. Pareiškėjas skundėsi, kad buvo pažeista jo teisė į privataus gyvenimo gerbimą ir susirašinėjimo slaptumą. Visų pirma pareiškėjas ginčijo 2003 m. kovo 16 d. telefoninio pokalbio su J. B. pasiklausymo teisėtumą. Pareiškėjas tvirtino, kad jis nedalyvavo jokioje planuojamoje ar vykdomoje nusikalstamoje veikloje. Jis buvo tik asmuo, kuriam J. B. atskleidė savo grasinamus ketinimus Respublikos Prezidento atžvilgiu. Pareiškėjas tvirtino, kad kiti du VSD Vilniaus apygardos teismui paminėti asmenys A. Z. ir V. F. buvo ne Rusijos šnipai, o paprasti piliečiai. Pareiškėjas taip pat tvirtino, kad VSD klausėsi jo pokalbių ne tik su J. B., bet ir su kitais asmenimis, tarp kurių buvo ir Respublikos Prezidentas, o tai akivaizdžiai pažeidė Operatyvinės veiklos įstatymo 6 straipsnio 3 dalį.

43. Pareiškėjas taip pat teigė, kad pagal minėto įstatymo 6 straipsnio 7 dalį draudžiama atskleisti operatyvinės veiklos metu surinktą įslaptintą informaciją, žeminančią žmogaus garbę ir orumą. Nagrinėjamų pokalbių metu pareiškėjas, Respublikos Prezidentas ir J. B. vartojo nepadorius žodžius, kurie paprastai „vartojami gerai pažįstamoje aplinkoje“. Tie žodžiai neturėjo jokios savarankiškos prasmės, jais tik buvo siekiama padoriems žodžiams suteikti papildomą reikšmės atspalvį. Todėl tokių žodžių pavišinimu paprasčiausiai buvo siekiama pakenkti pareiškėjo ir valstybės vadovo geram vardui ir reputacijai.

44. Pareiškėjo nuomone, rimčiausias Konvencijos 8 straipsnyje įtvirtintų jo teisių pažeidimas buvo telefoninio pokalbio su J. B. nutekinimas ir paskelbimas žiniasklaidoje 2003 m. lapkričio 2 d. bei kitų jo pokalbių

paviešinimas 2004 m. kovo 19 d. Konstitucinio Teismo posėdyje. Iki tol pareiškėjas neturėjo jokios informacijos apie tų įrašų apimtį bei turinį ir negalėjo apskųsti savo pokalbių kontrolės teisėtumo.

2. Vyriausybė

45. Pirmiausia Vyriausybė tvirtino, kad skundas yra nepriimtinas, nes nebuvo panaudotos visos vidaus teisinės gynybos priemonės. Nors Vyriausybė pripažino, kad pareiškėjas negalėjo apskųsti teismo nutarties, kuria buvo sankcionuotas jo telefoninių pokalbių pasiklausymas, ji tvirtino, kad pagal Operatyvinės veiklos įstatymo 6 straipsnio 9 dalį pareiškėjas galėjo apskųsti VSD operatyvinius „veiksnius“. Nepaisant to, pareiškėjas šių veiksmų, t. y. telefoninių pokalbių slapto pasiklausymo, neapskundė.

46. Vyriausybė pripažino, kad VSD vykdyta pareiškėjo telefoninių pokalbių kontrolė gali būti laikoma Konvencijos 8 straipsnyje nustatytų teisių apribojimu. Nepaisant to, minėtas apribojimas buvo teisėtas ir visiškai atitiko minėto straipsnio 2 dalyje nustatytas sąlygas.

47. Pareiškėjo telefoninių pokalbių slapto pasiklausymas buvo vykdomas pagal Operatyvinės veiklos įstatymą, kuriame buvo nustatyta išsami ir detali operatyvinio tyrimo tvarka bei sekimo ir įrašų saugojimo terminai. Nustatyta telefoninių pokalbių slapto pasiklausymo sankcionavimo tvarka užtikrino pakankamą apsaugą nuo savavališkumo.

48. Vyriausybė pažymėjo, kad priemonės reikalingumas, su galimybe jos atsisakyti, buvo vertinamas du kartus – pirmiausia generalinio prokuroro, o vėliau Vilniaus apygardos teismo. Ginčijama operatyvinės veiklos priemonė buvo būtina; ji buvo taikoma siekiant užtikrinti valstybės ir visuomenės saugumą bei užkirsti kelią nusikaltimo padarymui. Institucijos turėjo operatyvinės informacijos apie pareiškėjo galimai daromą nusikalstamą veiką. Pareiškėjas palaikė artimus ryšius su J. B. ir asmenimis iš J. B. aplinkos. Svarbiausia, kad atlikdamos operatyvinį tyrimą dėl J. B. valdžios institucijos sužinojo apie jo grasinimus Respublikos Prezidentui. Vėliau ši informacija pasitvirtino pasiklausant pareiškėjo telefoninio pokalbio su J. B., kurio metu pastarasis vartojo psichologinį spaudimą ir reikalavo pranešti valstybės vadovui apie savo reikalavimus. Vėliau J. B. buvo apkaltintas grasinimu Respublikos Prezidentui. Vyriausybė taip pat pažymėjo, kad ir pareiškėjas, ir J. B. palaikė artimus ryšius su Respublikos Prezidentu bei atliko svarbų vaidmenį Prezidento politinės partijos veikloje ir jo rinkimų kampanijoje. Sekimo metu pareiškėjas buvo Vilniaus miesto savivaldybės tarybos narys. Šiuo atžvilgiu Vyriausybė taip pat nurodė Teismo sprendimą byloje *Craxi v. Italy (Nr. 2)* (Nr. 25337/94, § 64, 2003-07-17) ir pažymėjo, kad politikai patys neišvengiamai ir sąmoningai pasirenka būti žurnalistų ir visuomenės viešo nagrinėjimo objektu. Todėl net ir pripažinus, kad VSD neištyrė, kokiomis aplinkybėmis žurnalistai gavo slapta pasiklausyto pokalbio įrašą, nekiltų klausimo dėl Konvencijos 8 straipsnyje numatytų pozityviųjų valstybės pareigų įvykdymo.

49. Vyriausybės teigimu, ginčijamos sekimo priemonės atitiko būtinumo demokratinėje visuomenėje, siekiant užkirsti kelią nusikaltimams bei užtikrinti visuomenės ir valstybės saugumą, reikalavimą. Teisės aktuose, kuriais reglamentuojamas telefoninių pokalbių pasiklausymas, buvo tiksliai apibrėžti konkretūs uždaviniai, kuriems pasiekti gali būti taikomos ribojančios priemonės. Be to, pareiškėjas operatyvinių veiksmų objektu buvo tik du mėnesius, o operatyvinis tyrimas buvo užbaigtas prieš teismo nustatytą terminą. Tik pokalbiai, susiję su siekiamais tikslais vėliau buvo ikiteisminio tyrimo medžiaga ir tapo įrodymais J. B. iškeltoje baudžiamojoje byloje, kurioje pareiškėjas buvo apklaustas liudytoju, bei Respublikos Prezidento apkaltos procese. Be to, priešingai nei byloje *Odièvre v. France* ([GC], Nr. 42326/98, § 29, ECHR 2003-III), šių pokalbių metu nebuvo atskleista jokios privataus pobūdžio informacijos. Taigi pareiškėjas neturėjo teisės susipažinti su tokia informacija nei pagal nacionalinę teisę, nei pagal Konvenciją.

B. Teismo vertinimas

1. Priimtinumas

50. Teismas pirmiausia nagrinės Vyriausybės teiginį, kad pareiškėjas turėjo galimybę apskusti VSD „veiksmus“, susijusius su jam taikytomis sekimo priemonėmis. Teismui sunku sutikti su šiuo Vyriausybės argumentu. Teismo nuomone, sunku įsivaizduoti, kaip pareiškėjas galėjo nuo pat pradžių žinoti, kad jo pokalbių yra slapta klausomasi, ir ginčyti „veiksmus“, jeigu jam nebuvo pranešta apie teismo nutartį, kuria buvo sankcionuota jo telefoninių pokalbių kontrolė. Be to, Teismas pažymi, kad vėlesni pareiškėjo bandymai pateikti skundus prokurorui, VSD ar nacionaliniams teismams dėl jo telefoninių pokalbių pavišimo buvo nesėkmingi (20, 22, 23, 25 ir 32-36 punktai pirmiau). Todėl Vyriausybės prieštaravimas turi būti atmestas.

51. Teismas taip pat konstatuoja, kad pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalį šis skundas nėra aiškiai nepagrįstas. Teismas pažymi, kad jis nėra nepriimtinas ir koku nors kitu pagrindu, todėl turi būti paskelbtas priimtinu.

2. Esmė

52. Teismas primena savo nusistovėjusią praktiką, pagal kurią telefoniniai pokalbiai, nors ir nėra tiesiogiai minimi Konvencijos 8 straipsnio 1 dalyje, patenka į šioje nuostatoje vartojamas privataus gyvenimo ir susirašinėjimo sąvokas. (žr. *Klass and Others v. Germany*, 1978-09-06, § 41, Series A nr. 28, ir *Amann v. Switzerland* [GC], Nr. 27798/95, § 44, ECHR 2000-II).

53. Vyriausybė iš esmės pripažino, kad pareiškėjo telefoninių pokalbių kontrolė gali būti laikoma Konvencijos 8 straipsnio apribojimu. Teismas nemato jokių priežasčių tam nepritari.

54. Pagrindinis šioje byloje kylantis klausimas – ar toks apribojimas yra pagrįstas pagal 8 straipsnio 2 dalį? Kadangi šioje dalyje numatyta Konvencijoje garantuojamos teisės išimtis, ji turi būti aiškinama siaurai. Policinei valstybei būdingi įgaliojimai slapta sekti piliečius pagal Konvenciją yra toleruoti tik tada, kai būtina apsaugoti demokratines institucijas (žr. *Rotaru v. Romania* [GC], Nr. 28341/95, § 47, ECHR 2000-V).

55. Tam, kad pirmiau konstatuotu apribojimu nebūtų pažeistas 8 straipsnis, jis visų pirma turi atitikti įstatymą. Teismas mano, kad ši sąlyga aptariamoje byloje buvo įvykdyta, nes apribojimo pagrindas buvo nustatytas Operatyvinės veiklos įstatyme. Teismas taip pat pažymi, kad, kaip nurodė Vyriausybė, bet kuri individuali sekimo priemonė turėjo atitikti griežtas pačiame teisės akte nustatytas sąlygas ir tvarką (konkrečiai žr. 6, 10 ir 17 įstatymo straipsnius). Konkrečiai nustatyta, kad priemonę turėjo sankcionuoti teisėjai.

Taigi Teismas daro išvadą, kad pareiškėjo telefoninių pokalbių kontrolės sankcionavimas pagal Lietuvos įstatymus turėjo teisinį pagrindą.

56. Vertindamas konkrečias nagrinėjamos bylos aplinkybes Teismas pažymi, kad 2003 m. rugsėjo 17 d. Vilniaus apygardos teismas, atsižvelgdamas į generalinio prokuroro teikimą ir „operatyvinės bylos medžiagą“, sankcionavo pareiškėjo telefoninių pokalbių pasiklausymą remdamasis informacija apie galimą pareiškėjo dalyvavimą strateginių medžiagų kontrabandoje ir kituose nusikaltimuose. Nors teismas savo nutartyje nedetalizavo nusikaltimų, kurių padarymu pareiškėjas buvo įtariamas, esmės (8, 21, 24, 26 ir 31 punktai pirmiau), atsižvelgdamas į bylos faktus Teismas linkęs pripažinti, kad apygardos teismas turėjo pakankamą pagrindą sankcionuoti slapta telefoninių pokalbių pasiklausymą. Šiuo aspektu Teismas taip pat atsižvelgia į tai, kad kiek anksčiau tą pačią dieną VSD perdavė generaliniam prokurorui informaciją apie įtartinus pareiškėjo ryšius su užsienio piliečiais. Pagrįstai galima tvirtinti, kad teismui buvo pateikta faktinė informacija (žr. 8 ir 9 punktai pirmiau). Taigi Teismas nėra linkęs konstatuoti, kad sankcionavimas buvo nepagrįstas arba kad sekimas buvo bendro ar tiriamojo pobūdžio (žr. pirmiau cituojamą *Klass and Others*, § 51). Pastaruoju aspektu Teismas taip pat pakartoja, kad pirmenybę aiškinti ir taikyti vidaus teisę turi valstybės institucijos, ypač teismai. Taigi iš esmės Teismo nuomonė negali prieštarauti išreikštajai Vilniaus apygardos teismo 2003 m. rugsėjo 17 d. nutartyje dėl teismo sankcionuoto pareiškėjo telefoninių pokalbių slapto pasiklausymo atitikties Operatyvinės veiklos įstatymo 5 ir 9 straipsniams (žr. *Kopp v. Switzerland*, 1998-03-25, § 59, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-II).

57. Teismas toliau vertins pareiškėjo argumentą dėl jo telefoninių pokalbių su valstybės vadovu pasiklausymo neteisėtumo pagal Operatyvinės

veiklos įstatymo 6 straipsnio 3 dalį (13 punktai pirmiau). Nors Teismas pažymi, kad pagal Lietuvos Respublikos įstatymus draudžiama slapta klausytis Respublikos Prezidento pokalbių, jis ypač atkreipia dėmesį į tai, kad operatyvinės priemonės buvo sankcionuotos ne Respublikos Prezidento, o pareiškėjo atžvilgiu. Teismas taip pat laikosi nuomonės, kad ne jam spręsti, ar VSD pareigūnai turėjo padėti telefono ragelį vos tik išgirdę Rolando Pakso balsą. Kitaip tariant, Teismas negali daryti išvados, kad dėl atsitiktinio Respublikos Prezidento dalyvavimo telefoniniame pokalbyje slaptas pasiklausymas savaime tapo neteisėtas ir jo pašnekovų atžvilgiu. Nors iš pradžių laikėsi kitokios pozicijos, vėliau tai pripažino ir Generalinė prokuratūra (20 punktas pirmiau). Taigi pareiškėjo argumentas, jog Konvencijos 8 straipsnis buvo pažeistas dėl to, kad jo telefoninių pokalbių su Respublikos Prezidentu pasiklausymas ir įrašymas pagal Lietuvos Respublikos teisę buvo neteisėtas, turi būti atmestas.

58. Atsižvelgdamas į 56 punkte išdėstytas savo išvadas, Teismas taip pat sutinka su Vyriausybės tvirtinimu, kad pareiškėjo telefoninių pokalbių kontrole buvo siekiama užtikrinti nacionalinį saugumą ir užkirsti kelią nusikaltimams bei kad ji buvo būtina pagal Konvencijos 8 straipsnio 2 dalį.

59. Dėl pareiškėjo telefoninių pokalbių paviešinimo Teismas pažymi, kad pareiškėjas skundėsi dėl dviejų skirtingų aplinkybių: 2003 m. kovo 16 d. telefoninio pokalbio su Rusijos verslininku J. B. paviešinimo bei pokalbių su verslo partneriais ir Respublikos Prezidentu paviešinimo apkaltos proceso Konstituciniame Teisme metu. Teismas kiekvieną klausimą nagrinės atskirai.

60. Teismas pažymi, kad 2003 m. lapkričio 2 d. įrašytas pokalbis tarp pareiškėjo ir J. B. buvo paviešintas dviejuose Lietuvos televizijos kanaluose. Teismo nuomone, nors dieną prieš tai VSD išslaptino įrašą, jis neturėjo būti prieinamas plačiajai visuomenei. Iš VSD rašto matyti, kad tuo metu Generalinė prokuratūra įrašą tyrė kaip baudžiamosios bylos medžiagą, o pagal Baudžiamojo proceso kodekso 177 straipsnį ikiteisminio tyrimo duomenys neskelbiami. Nepaisant to, pokalbis tapo žinomas visuomenei. Tai, kad VSD naudojo informaciją, 2003 m. lapkričio 11 d. patvirtino ir prokuroras (14 ir 15 punktuose pirmiau). Taigi Teismas daro išvadą, jog nepaisant įstatymo nuostatų, skirtų užtikrinti, kad slaptas pasiklausymas būtų vykdomas griežtai laikantis įstatymo siekiant apsaugoti asmens privatumą nuo piktnaudžiavimo, šioje byloje praktika buvo kitokia. Nors sutinka su Vyriausybės argumentu, kad visuomenė turėjo teisę būti informuota apie vieną iš valstybės tarnautojų, Teismas vis dėlto mano, kad VSD buvo atsakinga už informacijos konfidencialumą. Galiausiai Teismas negali nepastebėti, kad Lietuvos institucijos iki šiol neišsiaiškino, kas nutekino pokalbį žiniasklaidai (35 ir 36 punktuose pirmiau). Atsižvelgdamas į šias aplinkybes Teismas daro išvadą, kad nepakankama pareiškėjo telefoninio pokalbio su J. B. apsauga neatitiko įstatymo. Todėl buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis.

61. Galiausiai Teismas nagrinės 2003 m. spalio ir lapkričio mėnesiais vykusią pareiškėjo pokalbių su verslo partneriais ir Respublikos Prezidentu pavišimo klausimą. Kadangi pareiškėjas tų pokalbių metu vartojo keiksmažodžius, Teismas iš dalies sutinka, kad jų pavišimas galėjo diskredituoti pareiškėjo vardą jo verslo aplinkoje ir visuomenėje. Šiomis aplinkybėmis Teismas negali neatsižvelgti į tai, kad tie pokalbiai buvo pavišinti Konstitucinio Teismo posėdžiuose griežtai laikantis nacionalinėje teisėje įtvirtintų reikalavimų ir gavus prokuroro leidimą (27 ir 30 punktai pirmiau). Be to, pokalbių, kuriais remiantis vėliau buvo pradėtas Respublikos Prezidento apkaltos procesas, pavišimo Konstitucinio Teismo posėdžiuose priežastys atrodo pakankamai svarios. Šiuo aspektu Teismas taip pat pakartoja, kad pranešimai apie teismo posėdžius ir komentarai apie juos prisideda prie jų viešumo, todėl yra visiškai suderinami su Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje nustatytu reikalavimu užtikrinti posėdžių viešumą. Ne tik žiniasklaida turi pareigą skleisti tokią informaciją ir idėjas – visuomenė taip pat turi teisę būti apie tai informuota. Tai dar svarbiau, kai yra įtraukti vieši asmenys, kaip kad šioje byloje – pareiškėjas, kuris buvo vienas iš Respublikos Prezidento politinės partijos įkūrėjų ir Vilniaus miesto tarybos narys, bei valstybės vadovas. Tokie asmenys neišvengiamai ir sąmoningai sutinka tapti žurnalistų ir visuomenės viešo nagrinėjimo objektais (žr. pirmiau cituojamą *Craxi*, § 64). Be to, kaip matyti iš šalių pateiktos medžiagos, pavišintuose telefoniniuose pokalbiuose nebuvo jokios informacijos, susijusios su pareiškėjo privačiu gyvenimu. Todėl Teismas daro išvadą, kad pareiškėjo telefoninių pokalbių pavišimas Konstitucinio Teismo posėdžiuose atitiko įstatymą ir buvo būtinas demokratinėje visuomenėje siekiant užtikrinti kitų asmenų teises. Atsižvelgdamas į pirmiau išdėstytus argumentus Teismas dėl šios skundo dalies nusprendžia, kad Konvencijos 8 straipsnis nebuvo pažeistas.

62. Atsižvelgdamas į pirmiau išdėstytus teiginius, Teismas daro išvadą, kad pavišusios 2003 m. kovo 16 d. pareiškėjo telefoninį pokalbį su J. B. Lietuvos institucijos nesugebėjo užtikrinti Konvencijos 8 straipsnyje įtvirtintos pareiškėjo teisės į privataus gyvenimo ir susirašinėjimo slaptumo gerbimą, todėl minėta nuostata buvo pažeista.

II. DĖL KONVENCIJOS 6 IR 13 STRAIPSNIŲ PAŽEIDIMO

63. Remdamasis Konvencijos 6 ir 13 straipsniais pareiškėjas taip pat skundėsi, kad nebuvo teisinės gynybos priemonės skųstis dėl jo telefoninių pokalbių slapto pasiklausymo.

Teismo nuomone, skundas yra nagrinėtinas pagal Konvencijos 13 straipsnį, kuriame numatyta:

„Kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, nustatytos šioje Konvencijoje, yra pažeistos, turi teisę pasinaudoti veiksminga teisinės gynybos priemone kreipdamasis į valstybės instituciją nepriklausomai nuo to, ar tą pažeidimą asmenys padarė eidami savo oficialias pareigas”.

A. Priimtinas

64. Teismas mano, kad šis skundas nėra aiškiai nepagrįstas pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalį. Teismas taip pat pažymi, kad jis nėra nepriimtinas ir koku nors kitu pagrindu, todėl turi būti paskelbtas priimtinas.

B. Esmė*1. Šalių teiginiai*

65. Pareiškėjas teigė, kad jam nebuvo pranešta apie Lietuvos institucijų vykdomą slapta jo telefoninių pokalbių pasiklausymą ir jis negalėjo apskusti teismo nutarties, kuria pasiklausymas buvo sankcionuotas. Jis taip pat skundėsi dėl VSD atsisakymo atskleisti slapto telefoninių pokalbių pasiklausymo metu apie jį surinktą informaciją.

66. Vyriausybė tvirtino, kad šioje byloje 13 straipsnis nebuvo pažeistas.

2. Teismo vertinimas

67. Teismas pirmiausia nagrinės pareiškėjo skundą, kad jis neturėjęs teisinės gynybos priemonės skūstis dėl 2003 m. rugsėjo 17 d. Vilniaus apygardos teismo nutarties, kuria buvo sankcionuotas jo telefoninių pokalbių pasiklausymas. Šiuo atžvilgiu Teismas pritaria Apeliacinio teismo pozicijai, kad dėl paties slapo sekimo pobūdžio ir logikos ne tik pats sekimas, bet ir jo sankcionavimas gali būti vykdomas be asmens žinios (25 punktas pirmiau). Jis taip pat pažymi, kad Konvencijoje nustatyti reikalavimai, ypač susiję su numatomumu, negali būti tokie patys tuomet, kai slaptas pasiklausymas yra vykdomas baudžiamojo tyrimo tikslais, ir kai atitinkamais įstatymais siekiama nustatyti asmenų elgesio apribojimus. Numatomumo reikalavimas negali reikšti, kad asmeniui turi būti suteikiama galimybė numatyti, kada institucijos ims klausytis jo pokalbių ir pagal tai koreguoti savo elgesį (žr. *Malone v. the United Kingdom*, 1984-08-02, § 67, Series A no. 82). Teismas pakartoja savo nuomonę, kad taip perspėjus gali būti atskleisti žvalgybos tarnybų darbo metodai ir sritys ar netgi pareigūnų tapatybė (žr. pirmiau cituojamą *Klass and Others*, § 58). Teismas taip pat mano, kad išankstinio perspėjimo nebuvimą atsvėrė tai, kad Operatyvinės veiklos įstatyme, bent teoriškai, buvo nustatytos griežtos sekimo priemonių taikymo ir tokiu būdu gautos informacijos tvarkymo sąlygos. Pagal įstatymo 6 straipsnio 7 ir 8 dalis atliekant operatyvinius veiksmus gauta informacija, taip pat susijusioji su asmens privačiu gyvenimu, negali būti atskleista, o operatyviniam tyrimui nesvarbi informacija apie asmens privatų gyvenimą.

turi būti sunaikinta. Taigi pareiškėjo argumentai turi būti atmesti, ir Konvencijos 13 straipsnis šiuo aspektu pripažintas nepažeistu.

68. Nepaisant to, Teismas negali nepastebėti, kad, kiek tai susiję su pareiškėjo byloje vykdytu sekimu, Operatyvinės veiklos įstatyme nebuvo numatytos galimybės ištirti jo teisėtumą ir nebuvo užtikrinta pakankama apsauga nuo savavališkumo. Teismas pakartoja savo išvadą, kad visos pareiškėjo pastangos apskūsti Vilniaus apygardos teismo 2003 m. rugsėjo 17 d. nutarties, kuria buvo sankcionuotas jo telefoninių pokalbių pasiklausymas, teisėtumą nacionaliniuose teismuose ir VSD buvo nesėkmingos (žr. 22, 25, ir 36 punktas pirmiau). Be to, nors įstatymo 6 straipsnio 9 dalyje buvo numatyta teorinė galimybė apskūsti operatyvinės veiklos subjektų „veiksmus“, pareiškėjo bandymai pareikšti skundus prokurorui, VSD ir teismams dėl jo telefoninių pokalbių su J. B. pavišimo nedavė jokių rezultatų (žr. 20, 23, 25 ir 35 punktas pirmiau). Todėl Teismas nusprendžia, kad konkrečiomis pareiškėjo bylos aplinkybėmis nebuvo nė vienos institucijos, kuri būtų galėjusi veiksmingai ištirti įgyvendinant operatyvinės veiklos priemones galėjusias atsirasti ir atsiradusias klaidas (žr. 60 punktas pirmiau ir priešingą sprendimą *Kennedy v. the United Kingdom*, Nr. 26839/05, §§ 166 ir 168, 2010-05-18).

Todėl šiuo aspektu buvo pažeistas 13 straipsnis.

69. Dėl pareiškėjo skundo, kad VSD atsisakė atskleisti telefoninių pokalbių pasiklausymo metu apie jį surinktą informaciją, Teismas primena, kad VSD iš tiesų atsisakė patenkinti tokį pareiškėjo prašymą ir šiam sprendimui pritarė dviejų instancijų administraciniai teismai (žr. 24 ir 32–34 punktai pirmiau). Nepaisant to, reiktų nepamiršti ypatingų priežasčių, dėl kurių pateisinamas Lietuvos teismų nukrypimas nuo bendros Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymo 7 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos taisyklės, pagal kurią asmuo turi teisę gauti valstybės institucijų turimą privataus pobūdžio informaciją apie save. Šiuo konkrečiu atveju pagrindinė atsisakymo suteikti informaciją priežastis buvo siekis užtikrinti veiksmingą ikiteisminį tyrimą dviejose baudžiamosiose bylose, kadangi tik dalis telefoninių pokalbių buvo pavišinta, ir prokuroro teisetas interesas buvo išlaikyti kitą dalį paslapyje pagal Baudžiamojo proceso kodekso 177 straipsnį. Atsižvelgdamas į kaltinimų sunkumą šiose baudžiamosiose bylose Teismas konstatuoja, kad Konvencijos 13 straipsnyje garantuojamos pareiškėjo teisės nebuvo pažeistos.

III. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

70. Konvencijos 41 straipsnyje numatyta:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

71. Pareiškėjas reikalavo 250 000 eurų neturtinei žalai atlyginti. Jis teigė, kad dėl telefoninių pokalbių paviešinimo nukentėjo jo geras vardas. Be to, dėl šio paviešinimo ir su tuo susijusių ikiteisminių tyrimų, kuriuose pareiškėjas buvo apklausiamas prokurorų, jam išsivystė širdies liga ir jis patyrė insultą. Pagrįsdamas savo reikalavimą pareiškėjas pateikė 2007 m. balandžio 13 d. medicinos eksperto A. Garmaus išvadą, dėl kurios išdavimo kreipėsi pareiškėjo advokatas. Išvadoje nurodyta, kad 2003 m. gruodžio mėnesį pareiškėjui išsivystė arterinė hipertenzija, o 2004 m. sausio mėnesį jis patyrė galvos išeminį insultą ir buvo paguldytas į ligoninę.

72. Vyriausybė ginčijo pareiškėjo reikalavimą. Visų pirma ji pažymėjo, kad medicinos specialisto pateiktos išvados tikslas buvo atsakyti į pareiškėjo advokato užduotus klausimus. Antra, ekspertas neįrodė, kad pareiškėjas susirgo tik dėl psichologiniai išgyvenimų, jo patirtų dėl telefoninių pokalbių paviešinimo ir nuolatinių kvietimų į apklausas Generalinėje prokuratūroje. Galiausiai iš pateiktos eksperto išvados matyti, kad tyrimo tikslas buvo medicininių dokumentų analizė. Nenurodyta, kad ekspertas būtų konsultavęsis su pareiškėją gydžiusiais gydytojais ar būtų prašęs papildomos informacijos. Tai mažai tikėtina, turint omenyje, kad eksperto išvada buvo pateikta jau kitą dieną po pareiškėjo advokato kreipimosi.

73. Išanalizavęs šalių pateiktą medžiagą Teismas pažymi, kad 2004 m. pradžioje pareiškėjui iš tiesų išsivystė širdies liga ir jis buvo paguldytas į ligoninę. Atsižvelgdamas į tai Teismas negali nepastebėti, kad pareiškėjo pokalbio su J. B. paviešinimas buvo tik vėlesnių įvykių, pasibaigusių pareiškėjo telefoninių pokalbių nagrinėjimu Konstituciniame Teisme ir Respublikos Prezidento, su kuriuo, pareiškėjo žodžiais tariant, jis palaikė „artimus“ santykius, apkaltos procesu, pradžia. Atsižvelgdamas į nustatytus Konvencijos 8 ir 13 straipsnių pažeidimus bei vadovaudamasis teisingumo pagrindais Teismas pareiškėjui priteisia 4 000 eurų neturtinei žalai atlyginti.

B. Kaštai ir išlaidos

74. Pareiškėjas taip pat reikalavo 11 800 litų (apie 3 420 eurų) bylinėjimosi kaštams ir išlaidoms padengti. Be to, jis pateikė 2 242 litų (apie 650 eurų) sąskaitą už vertimo paslaugas.

75. Vyriausybė šiuos reikalavimus laikė nepagrįstais ir pernelyg dideliais.

76. Pagal Teismo praktiką pareiškėjas turi teisę į patirtų kaštų ir išlaidų atlyginimą tik tokia apimtimi, kiek jie buvo pareiškėjo realiai patirti, būtini ir pagrįsto dydžio. Šioje byloje, atsižvelgdamas į turimus dokumentus ir minėtus kriterijus, Teismas mano, kad pagrįsta priteisti 2 000 eurų sumą visoms išlaidoms padengti.

C. Palūkanos nevykdant įsipareigojimų

77. Teismas mano, kad nevykdant įsipareigojimų palūkanos turi būti skaičiuojamos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant tris procentus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS

1. Vienbalsiai *skelbia* peticiją priimtina;
2. Šešiais balsais prieš vieną *nusprendžia*, kad dėl 2003 m. kovo 16 d. pareiškėjo pokalbio su J. B. nutekimo žiniasklaidai buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis;
3. Šešiais balsais prieš vieną *nusprendžia*, kad dėl pareiškėjo pokalbių slapto pasiklausymo ir įrašinėjimo bei jų pavišinimo Konstitucinio Teismo posėdžiuose Konvencijos 8 straipsnis nebuvo pažeistas;
4. Vienbalsiai *nusprendžia*, kad dėl to, jog nebuvo pareiškėjui taikytų sekimo priemonių vėlesnės teisminės kontrolės galimybės, buvo pažeistas Konvencijos 13 straipsnis.
5. Vienbalsiai *nusprendžia*, kad dėl to, jog pareiškėjas nebuvo iš anksto įspėtas apie sprendimą pasiklausti jo telefoninių pokalbių ir buvo atsisakyta jam atskleisti slapto pasiklausymo metu apie jį surinktą privačią informaciją, Konvencijos 13 straipsnis nebuvo pažeistas.
6. Šešiais balsais prieš vieną *nusprendžia*,
 - (a) kad per tris mėnesius nuo dienos, kai sprendimas taps galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, valstybė atsakovė turi sumokėti pareiškėjui šias sumas:
 - (i) 4 000 eurų (keturis tūkstančius eurų) neturtinei žalai atlyginti;
 - (ii) 2 000 eurų (du tūkstančius eurų) bylinėjimosi kaštams ir išlaidoms atlyginti;
 - (iii) bet kokius mokesčius, kurie gali būti taikomi šioms sumoms;
 - (b) kad nuo minėto trijų mėnesių termino pasibaigimo iki sprendimo įvykdymo dienos per įsipareigojimų nevykdymo laiką nuo minėtų sumų turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant tris procentus.
7. Vienbalsiai *atmeta* kitus pareiškėjo reikalavimus dėl teisingo atlyginimo.

SPRENDIMAS DRAKŠAS PRIEŠ LIETUVĄ

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2012 m. liepos 31 d.
vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Stanley Naismith
Kancleris

Françoise Tulkens
Pirmininkė

Pagal Konvencijos 45 straipsnio 2 dalį ir Teismo reglamento 74 taisyklės 2 dalį prie sprendimo pridedamos šios atskirosios nuomonės:

- (a) iš dalies prieštaraujanti ir iš dalies pritarianti teisėjo P. Pinto de Albuquerque nuomonė;
- (b) iš dalies prieštaraujanti teisėjos D. Jočienės nuomonė;
- (c) iš dalies prieštaraujanti teisėjo A. Sajó nuomonė.

F.T.
S.H.N.

IŠ DALIES PRITARIANTI IR IŠ DALIES PRIEŠTARAUJANTI
TEISĖJO P. PINTO DE ALBUQUERQUE NUOMONĖ

Aš sutinku su visomis daugumos išvadomis, išskyrus vieną, kuria nustatytas Europos žmogaus teisių konvencijos (toliau – Konvencija) 8 straipsnio pažeidimas dėl 2003 m. kovo 16 d. pareiškėjo pokalbio su J. B. „nutekinimo“ žiniasklaidai. Aš taip pat negaliu pritarti sprendimo, kad dėl pareiškėjui taikytų sekimo priemonių teisminės kontrolės galimybės nebuvimo buvo pažeistas Konvencijos 13 straipsnis, motyvams, nors sutinku, kad minėtas straipsnis buvo pažeistas.

VSD slapta klausytų pokalbių paskelbimas

Dauguma pasmerkė 2003 m. kovo 16 d. pareiškėjo pokalbio su J. B. atskleidimą (ar „nutekinimą“) žiniasklaidai teigdami, kad nors Valstybės saugumo departamentas (toliau – VSD) išslaptino pokalbį, pagal Baudžiamojo proceso kodekso 177 straipsnį jis vis tiek buvo neskelbtinas. Tuo pat metu dauguma pripažino Vyriausybės argumentą, kad Lietuvos žmonės turėjo teisę būti informuoti apie Respublikos Prezidento veiksmus.¹ Toks argumentavimas yra prieštaringas. Vis dėlto Teismo praktikoje yra aiškiai nustatyta, kokiai teisei tokio pobūdžio bylose teikiama pirmenybė. Kai yra aiškus viešasis interesas atskleisti slapta informaciją, laisvė informuoti ir teisė būti informuotam turi viršenybę prieš baudžiamųjų tyrimų slaptumą.²

Konkrečiomis šios bylos aplinkybėmis apie prezidentą ir jo bendrininkus atskleista informacija buvo aiškiai susijusi su viešuoju interesu. Toliau pateikiami keturi šį teiginį pagrindžiantys argumentai: 1) atskleista informacija buvo labai rimta ir kėlė abejones dėl normalios demokratinės visuomenės funkcionavimo, ypač dėl tinkamo prezidento pareigų atlikimo; 2) atskleista informacija nebuvo pagrįsta pareiškėjo, J. B. ar prezidento privataus gyvenimo faktais, nes ji buvo susijusi tik su prezidento funkcijų vykdymu; 3) informacija buvo tokia reikšminga, kad ją atskleidus nedelsiant buvo pradėtas prezidento apkaltos procesas ir 4) atskleista informacija buvo tokia svarbi, kad ji buvo panaudota viešame posėdyje vykstant apkaltos procesui Konstituciniame Teisme, kuris pripažino prezidentą kaltu dėl šiurkštaus Konstitucijos pažeidimo ir konstitucinės priesaikos sulaužymo.³

¹ Žr. 60 ir 61 sprendimo punktus.

² Teismas ne kartą pritarė vykdomų slaptų baudžiamųjų tyrimų informacijos atskleidimui, pavyzdžiui *Pinto Coelho v. Portugal*, Nr. 28439/08, 2011-06-28; *Laranjeira Marques da Silva v. Portugal*, Nr. 16983/06, 2010-01-19; *Campos Dâmaso v. Portugal*, Nr. 17107/05, 2008-04-24; *Dupuis and Others v. France*, Nr. 1914/02, 2007-06-07 ir *Du Roy and Malaurie v. France*, Nr. 34000/96, ECHR 2000-X.

³ Kaip pažymėjo Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja, „kai paslapties skraistė yra naudojama žmogaus teisių pažeidimams paslėpti, ne tik valstybės valdžios institucijos nevykdo savo pareigos apginti piliečių teises, bet taip pat demokratijai ir teisinės valstybės

Be to, iš pradžių dvejojusi, vėliau Generalinė prokuratūra laikėsi nuomonės, kad pareiškėjo pokalbiai, tarp jų ir su Respublikos Prezidentu, buvo įrašinėjami laikantis įstatymų nustatytos tvarkos¹ bei nusprendė nepradėti baudžiamojo tyrimo dėl informacijos nutekimo ir jos atskleidimo viešame Konstitucinio Teismo posėdyje.² Žurnalistų, kurie 2003 m. lapkričio 2 d. pavišino įrašytus pokalbius, atžvilgiu nebuvo imtasi jokių baudžiamųjų veiksmų, nors jie gavo prieigą prie slaptos vykdomo ikiteisminio tyrimo informacijos ir ja pasinaudojo. Kai prokurorai nusiuntė įrašus ir jų išsklotines Konstituciniam Teismui, nebuvo nustatyta jokių įrašytų telefoninių pokalbių viešinimo apribojimų. Taip elgdamiesi generalinis prokuroras, Generalinė prokuratūra ir prokurorai *ex post facto* patvirtino slaptos informacijos atskleidimo teisėtumą dėl aiškaus Lietuvos žmonių intereso. Šis sprendimas nebuvo savavališkas. Priešingai, jis atitiko Europos standartus, atsižvelgiant į tuo metu Lietuvos demokratiniam režimui kilusį pavojų.

Galiausiai VSD, prokurorai ar procese dalyvavę teisėjai pagrįstai negali būti laikomi atsakingais už įrašytų pokalbių atskleidimą. Būtų neapgalvota atsakomybę už „nutekinimą“ priskirti vienai iš šių institucijų ar asmenų, nes tai galėjo padaryti tretieji asmenys, pavyzdžiui, telekomunikacijų paslaugų tiekimo bendrovės darbuotojai ar bet kurie kiti asmenys, galėję turėti prieigą prie VSD ir vėliau Generalinei prokuratūrai perduotos informacijos. Ne mažiau svarbu pažymėti, kad 2003 m. kovo 16 d. telefoninio pokalbio įrašas buvo išslaptintas tik 2003 m. lapkričio 1 d. ir pavišintas kitą dieną, o daugiau kaip septynis mėnesius jis buvo laikomas paslapyje.

principui gresia rimtas pavojus. Tas pat pasakytina apie situacijas, kai itin plati valstybės paslapties sąvoka apima ir informaciją ar duomenis, kuriuos žinoti visuomenė turi teisėtą interesą“ (žr. Generalinės Asamblėjos Rekomendaciją 1983 (2011) „Dėl piktnaudžiavimo valstybės paslaptimis ir nacionaliniu saugumu bei parlamentinės ir teisminės žmogaus teisių pažeidimų kontrolės kliūčių“ ir Ministrų Komiteto atsakymą į Rekomendaciją 1983 (2011), priimtą 1146-ajame Ministrų atstovų susitikime, vykusiame 2012 m. birželio 20 d.). Asamblėja taip pat yra išreiškusi susirūpinimą dėl to, kad Vokietijos, Šveicarijos ir Italijos valdžios institucijos yra grasinusios redaktoriams, žurnalistams ir kitiems informatoriams ar net patraukusios juos baudžiamojon atsakomybėn dėl tariamų su tarnybine paslaptimi susijusių pažeidimų jiems atskleidus korupcijos ir kitus piktnaudžiavimo viešąja valdžia atvejus (žr. Parlamentinės Asamblėjos Rezoliuciją 1551 (2007) „Dėl teisingo bylos nagrinėjimo problemų baudžiamosiose bylose dėl šnipinėjimo ar valstybės paslapčių atskleidimo“). Asamblėja netgi pripažino reikšmingą informatorių vaidmenį, pažymėdama, kad jų veiksmai suteikia galimybę sustiprinti atskaitomybę ir kovą su korupcija bei netinkamu lėšų panaudojimu ir privačiame, ir viešajame sektoriuje (Rezoliucija 1729 (2010) „Dėl informatorių apsaugos“). Jeigu valstybės paslaptimi negali būti dangstomasi siekiant nuslėpti žmogaus teisių pažeidimus, *a fortiori* negalima piktnaudžiauti baudžiamųjų tyrimų slaptumu siekiant nuslėpti nuo žmonių akivaizdžiai netinkamą aukšto lygio valdžios pareigūnų elgesį.

¹ Žr. Generalinės prokuratūros 2003 m. gruodžio 15 d. „informaciją“, minimą sprendimo 20 punkte ir priešingą Generalinio prokuroro 2003 m. lapkričio 11 d. raštą, nurodytą sprendimo 14 punkte.

² Žr. 2004 m. kovo 25 d. prokuroro nutarimą, nurodytą sprendimo 30 punkte.

Atsižvelgdamas į bylos faktus aš galiu tik padaryti išvadą, kad 2003 m. kovo 16 d. pareiškėjo pokalbį su J. B. atskleidus žiniasklaidai nebuvo pažeistas 8 straipsnis. Tas pat konstatuotina *a fortiori* dėl jo pokalbių paskelbimo proceso Konstituciniame Teisme metu.

VSD vykdyto telefoninių pokalbių pasiklausymo kontrolė

Dauguma taip pat nustatė 13 straipsnio pažeidimą, nes įstatyme nebuvo numatytos teisminės kontrolės galimybės. Operatyvinės veiklos įstatyme (toliau – OVI) apskundimo teismui galimybė numatyta tik tais atvejais, kai yra slapta sekamo asmens skundas¹, tai reiškia, kad įstatyme nenumatyta vėlesnės automatinė telefoninių pokalbių pasiklausymo teisminės kontrolės, atliekamos teisėjo iniciatyva jam pasibaigus. Šio rimto trūkumo vėlesnio proceso metu neištaisė ir nacionaliniai teismai, nes įvairūs pareiškėjo bandymai apskusti teismo nutartį, kuria buvo sankcionuotas telefoninių pokalbių pasiklausymas, buvo nesėkmingi. Taigi teisminės priežiūros sistemos trūkumas yra susijęs ne tik su tuo, kad šioje konkrečioje byloje pareiškėjui prieinamos teisių gynimo priemonės buvo praktiškai neveiksmingos, bet ir su pačia teisine sistema.

Pagal Teismo jurisprudenciją slaptųjų tarnybų vykdomas telefoninių pokalbių pasiklausymas, kai siekiama apsaugoti nacionalinį saugumą, turi būti griežtai kontroliuojamas ir jį sankcionuojant, ir įgyvendinant.² Teisės aktai, susiję su slapto sekimo priemonėmis ir žvalgybos duomenų rinkimu, turi būti pakankamai aiškūs, kad piliečiai suvoktų, kokiomis sąlygomis ir kokia tvarka valdžios institucijoms suteikiami įgaliojimai taikyti šias priemones. Minėtos sąlygos ir tvarka apima:

- 1) asmenų, kurių pokalbių gali būti slapta klausomasi, kategorijų apibrėžimą;
- 2) nusikalstamų veikų arba veiksmų, keliančių grėsmę nacionaliniam saugumui, dėl kurių gali būti sankcionuojamas slapta pasiklausymas, pobūdį;
- 3) įtarimų, kad asmuo gali būti susijęs su minėtomis veikomis ir veiksmomis, pagrįstumo laipsnį;
- 4) būtinumo principą, pagal kurį slapta pasiklausymas gali būti sankcionuotas tik tuomet, kai aplinkybių nepavyksta nustatyti mažiau ribojančiomis priemonėmis arba, išskirtiniais atvejais, jeigu mažai tikėtina, kad tokios priemonės bus sėkmingos;
- 5) slapto pasiklausymo terminą;

¹ Operatyvinės veiklos įstatymo 6 straipsnio 9 dalis.

² Europos standartai buvo nustatyti bylose *Iordachi and Others v. Moldova*, Nr. 25198/02, 2009-02-10; *Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiev v. Bulgaria*, Nr. 62540/00, 2007-06-28; *Aalmoes and Others v. the Netherlands* (dec.), Nr. 16269/02, 2004-11-25; *Weber and Saravia v. Germany* (dec.), Nr. 54934/00, ECHR 2006-XI ir *Klass and Others v. Germany*, 1978-09-06, Series A no. 28.

- 6) nepriklausomos institucijos, pvz., teisėjo, atliekamą tyrimą, kuris apimtų bylos medžiagos nagrinėjimą bei faktinio ir teisinio slapto pasiklausymo sankcionavimo pagrindo įvertinimą;
- 7) surinktos informacijos tikrinimo, naudojimo, saugojimo ir sunaikinimo tvarką, kurioje būtų išsamiai apibūdinta teisėjo kompetencija prižiūrėti slaptą pasiklausymą jį vykdant ir baigus jį vykdyti;
- 8) sąlygas, kurias reikia įvykdyti, ir atsargumo priemonės, kurių reikia imtis perduodant informaciją kitoms šalims;
- 9) pareigą informuoti sekamą asmenį apie slaptą pasiklausymą jam pasibaigus, jeigu tai nepakenks nacionalinio saugumo interesams;
- 10) specialias slaptumo garantijas, taikomas advokato ir kliento, gydytojo ir paciento, kunigo ir išpažintį atliekančio asmens bendravimui.

Vertinant šios bylos aplinkybes pažymėtina, kad Lietuvos įstatymai atitinka kai kuriuos pirmiau išvardytus reikalavimus, bet ne visus. Įstatyme apibrėžta, kokiais tikslais gali būti taikomas slaptas pasiklausymas: siekiant užkirsti kelią sunkiems ir apysunkiems nusikaltimams arba juos išaiškinti, kitų valstybių specialiųjų tarnybų veiklai stebėti, ieškant dingusių asmenų, asmenų apsaugai nuo nusikalstamo poveikio arba siekiant apsaugoti valstybės konstitucinę santvarką, jos nepriklausomybę, ekonominę ir nacionalinę saugumą bei valstybės paslaptis¹. Slaptas sekimas gali būti sankcionuojamas tik pagal generalinio prokuroro ar jo pavaduotojo arba apygardų prokuratūrų vyriausiųjų prokurorų ar jų pavaduotojų motyvuotus teikimus, parengtus pagal operatyvinės veiklos subjektų vadovų ar jų įgaliotų vadovų pavaduotojų pateiktus duomenis. Teikime turi būti nurodomi objektai ir asmenys, kurių atžvilgiu bus vykdomas slaptas sekimas.² Taip pat turi būti nurodomi motyvai, „pagrindžiantys būtinumą atlikti operatyvinius veiksmus“ bei „siekiamas rezultatas“³. Galiausiai teikime turi būti nurodyta slapto sekimo trukmė⁴.

Slaptą sekimą sankcionuoti gali tik apygardų teismų pirmininkai arba šių teismų Baudžiamųjų bylų skyrių pirmininkai. Toks leidimas iš esmės turi būti suteiktas prieš pradedant sekimą.⁵ Išimtys iš pirmiau nurodytos tvarkos galimos tik neatidėliotinais atvejais: tuomet leidimą duoda vienas iš pirmiau minėtų prokurorų. Tokiu atveju sprendimą priėmęs prokuroras per 24 valandas privalo kreiptis į kompetentingą teisėją dėl veiksmų pagrįstumo patvirtinimo. Jeigu teisėjas nepatvirtina prokuroro leidimo, slaptas pasiklausymas turi būti nutrauktas, o jį vykdant gauta informacija nedelsiant

¹ Operatyvinės veiklos įstatymo 5 straipsnis.

² Operatyvinės veiklos įstatymo 10 straipsnio 4 dalies 2 ir 4 punktai.

³ Operatyvinės veiklos įstatymo 10 straipsnio 4 dalies 3 ir 7 punktai.

⁴ Operatyvinės veiklos įstatymo 10 straipsnio 4 dalies 6 punktas.

⁵ Operatyvinės veiklos įstatymo 10 straipsnio 1 dalis.

sunaukinama.¹ Slaptas sekimas gali būti sankcionuojamas ne ilgesniam kaip 3 mėnesių laikotarpiui. Šis laikotarpis gali būti pratęstas, bet tik pateikus naują teikimą ir priėmus nutartį.²

Vis dėlto Operatyvinės veiklos įstatyme yra keli rimti trūkumai, susiję su telefoninių pokalbių slapto pasiklausymo sankcionavimo stadija. Labai plati VSD kompetencija apima „nusikalstamų veikų išaiškinimą bei asmenų, jau įvykdžiusių nusikalstamas veikas, tapatybės nustatymą“, o ši užduotis iš dalies sutampa su prokuroro tiriamąja funkcija baudžiamajame procese³. Kiekvienas „nusikaltimą rengiantis, vykstantis ar įvykdęs asmuo“ patenka į asmenų, kurių atžvilgiu gali būti sankcionuotas slaptas pasiklausymas ar bet kuri kita operatyvinės veiklos priemonė, kategoriją, ir taip nusikalstamų veikų, dėl kurių gali būti taikomos operatyvinės veiklos priemonės, sąrašas išplečiamas iki beveik kiekvienos Baudžiamojo kodekso ar kitų baudžiamųjų įstatymų nuostatos⁴. Įstatyme plačiau nepaaiškinta, kiek pagrįstas turi būti įtarimas asmens atžvilgiu, kad būtų galima sankcionuoti slaptą pasiklausymą ar kitą operatyvinės veiklos priemonę. Jame nenumatyta ir pagrindinė garantija, pagal kurią slaptas pasiklausymas turi būti vykdomas tik tada, kai tikslo neįmanoma pasiekti kitomis priemonėmis.

Šioje byloje kompetentingas teisėjas sankcionavo telefoninių pokalbių pasiklausymą remdamasis „teikime paminėtomis“ keliomis nusikalstamomis veikomis ir susipažinęs su „bylos medžiaga (operatyvine informacija ir kitais duomenimis)“⁵. Teisėjo nutartis taip pat grindžiama tuo, tuo, kad kitos operatyvinės veiklos priemonės jau buvo nesėkmingai panaudotos. Nors nutartis dėl telefoninių pokalbių pasiklausymo sankcionavimo buvo apmaudžiai lakoniška, ji buvo pakankamai motyvuota.

Tai, kad VSD slapta klausėsi pareiškėjo pokalbių su Respublikos Prezidentu ir tai, kad mažiausiai vieną kartą Respublikos Prezidentas skambino pareiškėjui, nereiškia, kad slaptas telefoninių pokalbių pasiklausymas buvo neteisėtas. Operatyvinės veiklos įstatymo 6 straipsnio 3 dalyje numatytas išimtinis Respublikos Prezidento apsaugos režimas, kurį galima apibūdinti kaip galiojančią įstatyminę privilegiją. Šis teisinis draudimas nepažeidžiamas, jeigu operatyvinė veikla vykdoma kito piliečio atžvilgiu ir Respublikos Prezidentas įtraukiamas į atitinkamą operatyvinę veiklą atsitiktinai. Nagrinėjamoje byloje ši išvada akivaizdi, turint omenyje, kad telefoninių pokalbių pasiklausymą sankcionavęs teisėjas negalėjo žinoti, kam pareiškėjas skambins. Kitaip tariant, sankcionuodamas pareiškėjo telefoninių pokalbių pasiklausymą teisėjas negalėjo numatyti, kad pareiškėjas skambins Respublikos Prezidentui ar pastarasis jam. Taigi teisėjo nutartis dėl pareiškėjo telefoninių pokalbių pasiklausymo

¹ Operatyvinės veiklos įstatymo 10 straipsnio 2 dalis.

² Operatyvinės veiklos įstatymo 10 straipsnio 5 dalis.

³ Operatyvinės veiklos įstatymo 5 straipsnio 2 dalis.

⁴ Operatyvinės veiklos įstatymo 9 straipsnis *in fine*.

⁵ Žr. Teismo sprendimo 9 punktą.

sankcionavimo buvo teisėta, ir iki teismo sankcionuoto termino pabaigos slaptas pasiklausymas buvo teisėtas.

Kalbant apie telefoninių pokalbių pasiklausymo vykdymo stadiją panašu, kad nutartį priėmusio teisėjo vaidmuo joje yra labai ribotas. Norint išsiaiškinti, ar šioje antroje pokalbių pasiklausymo stadijoje, kai kontrolė vykdoma faktiškai arba jau yra pasibaigusi, užtikrinama pakankama apsauga, reikia atsižvelgti ne tik į teisinį pagrindą, bet ir į pačią teisinę praktiką.

Pats didžiausias Operatyvinės veiklos įstatymo trūkumas yra tai, kad jame nenumatyta automatinė slapto sekimo priemonių kontrolė, kurią vykdytų su slapto sekimo priemonės taikančiomis tarnybomis ir prašančiais jas sankcionuoti prokurorais nesusijusi institucija ar pareigūnas.¹ Pagal Operatyvinės veiklos įstatymo 21 straipsnį dėl sankcionavimo besikreipiantis prokuroras yra atsakingas už operatyvinių veiksmų teisėtumo kontrolę, turėdamas įgaliojimus gauti informaciją apie veiksmų atlikimo eigą ir rezultatus. Be to, faktiškai specialias slapto sekimo priemones naudojančios tarnybos atlieka operatyvinių veiksmų „vidaus kontrolę“. Nevykdoma jokia nepriklausoma kontrolė dėl to, ar šios tarnybos iš tiesų laikosi teismo nutarčių, kuriomis sankcionuojamas tokių priemonių naudojimas, ir ar originalūs duomenys tiksliai atspindi jų dokumentuose. Taip pat nevykdoma jokia nepriklausoma kontrolė dėl to, ar originalūs duomenys iš tiesų yra sunaikinami per teisės aktuose nustatytą terminą, jeigu slaptas sekimas neduoda rezultatų. Nutartį dėl slapto sekimo sankcionavimo priėmusio teisėjo neprivaloma informuoti, kai specialiųjų slapto sekimo priemonių taikymas baigiamas, nėra ir pareigos jį informuoti, kai specialiųjų slapto sekimo priemonių naudojimas nutraukiamas prieš nustatytą terminą. Operatyvinės veiklos įstatyme nėra nuostatos, įpareigojančios supažindinti teisėją su atlikto slapto sekimo rezultatais, taip pat teisėjas neįpareigotas patikrinti, ar buvo laikomasi įstatyme nustatytu reikalavimu. Nėra jokių taisyklių, kuriomis pakankamai tiksliai būtų sureguliuota, kaip turėtų būti tikrinama vykdant slaptą sekimą surinkta žvalgybinė informacija, jos vientisumo ir konfidencialumo išsaugojimo bei sunaikinimo tvarka. Nenumatyta jokių galimų sprendimų tokiomis atvejais, kai surinkta žvalgybinė informacija yra nesusijusi su teikimo dėl specialiųjų slapto sekimo priemonių taikymo turiniu ir nesusijusi su sekamo asmens privačiu gyvenimu. Įstatyme numatyta tik pareiga sunaikinti su sekamų asmenų privačiu gyvenimu susijusią informaciją, kai nepasitvirtina informacija apie operatyvinių veiksmų objektą.²

Slaptai sekami asmenys apie tai neinformuojami, nes įstatyme nenumatyta, kad kokiomis nors aplinkybėmis ar kuriuo nors metu asmenys, esantys slapto pasiklausymo objektams, galėtų būti apie tai informuoti. Todėl atitinkami asmenys negali sužinoti, ar kada nors buvo sekami, nebent vėliau

¹ Kaip reikalaujama pagal Teismo praktiką (žr. pirmiau minėtą *Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiyev*, § 85, ir pirmiau minėtą *Iordachi*, § 47).

² Operatyvinės veiklos įstatymo 6 straipsnio 8 dalis.

jie patraukiami baudžiamojon atsakomybėn remiantis slapto sekimo metu surinkta medžiaga arba informacija nutekinama. Taigi praktiškai Operatyvinės veiklos įstatymo 6 straipsnio 9 dalyje nustatytas „apskundimas“ gali būti veiksmingas, bent jau teoriškai, tik minėtais dviem atvejais. Jeigu slapta sekami asmenys vėliau nepatraukiami baudžiamojon atsakomybėn arba nenuteka informacija, jie neturi galimybės reikalauti atlyginti dėl neteisėto jų privatumo apribojimo atsiradusią žalą.

Bendra slapto sekimo sistemos priežiūra yra pavesta Seimui, kuris ją vykdo pasitelkdamas specialią komisiją. Parlamentinė komisija yra atsakinga už „konstitucinių teisių ir laisvių apsaugos vykdant operatyvinę veiklą kontrolę“ bei „operatyvinės veiklos pagrįstumo ir tikslingumo analizę“¹. Vis dėlto įstatyme neregamentuota parlamentinės kontrolės tvarka. Todėl atrodo, kad komisija neturi įgaliojimų tikrinti kiekvienos operatyvinės veiklos priemonės, taip pat ir slapto telefoninių pokalbių pasiklausymo, teisėtumo baigus jas taikyti, o jeigu jos taikomos neteisėtai – pripažinti jas niekinėmis ir negaliojančiomis.

Šioje byloje prie netobulos teisinės sistemos prisidėjo ir tai, kad nei administracinės, nei teisminės valstybės institucijos negebėjo suteikti pareiškėjui jokios teisinės galimybės ginčyti teismo nutarties, kuria buvo sankcionuotas slaptas telefoninių pokalbių pasiklausymas, vėlesnio šios priemonės taikymo ir paties slapto pasiklausymo teisėtumo. Nors pareiškėjas bandė pateikti keletą skundų SVD, prokuratūrai ir teismams, nei viena iš šių institucijų ir asmenų nepripažino turintys kompetenciją nagrinėti tokius skundus. Apibendrinant galima teigti, kad nacionalinės valdžios institucijos paliko pareiškėją teisinėje „juodojoje skylėje“, todėl buvo pažeista jo teisė į Konvencijos 13 straipsnyje numatytą veiksmingą teisinės gynybos priemonę.

¹ Operatyvinės veiklos įstatymo 23 straipsnis.

IŠ DALIES PRIEŠTARAUJANTI TEISĖJOS D. JOČIENĖS
NUOMONĖ

Balsuojant dėl rezoliucinės sprendimo dalies aš iš esmės sutikau su kolegijos dauguma.

Vis dėlto aš negaliu sutikti su kolegijos sprendimu pagal Konvencijos 41 straipsnį šioje byloje priteisti neturtinės žalos atlyginimą.

Pagal 41 straipsnį Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai, jo manymu, teisingą atlyginimą (žr. *Papamichalopoulos and Others v. Greece* (50 straipsnis), 1995-10-31, § 34, Series A no. 330-B).

Atsižvelgiant į specifinį šios bylos pobūdį ir pagrįstus įtarimus dėl pareiškėjo galimo dalyvavimo sunkiose nusikalstamose veiklose (žr. sprendimo 8, 9 ir 56 punktus), valdžios institucijos, siekdamos apsaugoti ir stiprinti jauną Lietuvos demokratiją, turėjo teisėtą pagrindą imtis operatyvinių veiksmų pareiškėjo atžvilgiu (žr. 55 punktą). Net ir pripažįstant, kad operatyvinės veiklos priemonių taikymas dėl sprendime nurodytų priežasčių šioje byloje lėmė Konvencijos nuostatų pažeidimą, tai dar nereiškia, kad pareiškėjas turi teisę į 41 straipsnyje nustatytą atlyginimą.

Pareiškėjas neįrodė, kad nukentėjo jo geras vardas ar reputacija, taip pat, kad tariamos sveikatos problemos buvo susijusios su slapta įrašytos informacijos atskleidimu visuomenei.

Mano nuomone, atsižvelgiant į konkrečias šios bylos aplinkybes, Konvencijos 8 ir 13 straipsnių pažeidimų nustatymas būtų buvęs pakankamas bet kokios pareiškėjo tariamai patirtos žalos atlyginimas (žr. tarp kitų, *mutatis mutandis*, *Daktaras v. Lithuania*, no. 42095/98, §§ 47-49, ECHR 2000-X; *Thompson v. the United Kingdom*, no. 36256/97, 2004-06-15 ir *Lamy v. Belgium*, 1989-03-30, § 42, Series A no. 151).

Taigi Kolegijos sprendimas priteisti 4 000 eurų neturtinei žalai atlyginti man atrodo visiškai netinkamas šios konkrečios bylos aplinkybėmis.

IŠ DALIES PRIEŠTARAUJANTI TEISĖJO A. SAJÓ NUOMONĖ

Aš sutinku su savo kolegų sprendimu, kad dėl to, jog pažeidžiant įstatymą nebuvo apsaugotas pareiškėjo pokalbis su J. B., buvo pažeistas 8 straipsnis. Mano nuomone, šis straipsnis buvo pažeistas ir kitais dviem aspektais, dėl kurių, deja, turiu pareikšti savo prieštaravimus. Dėl Respublikos Prezidento telefoninių pokalbių įrašinėjimo (13 punktas) pažymėtina, kad tai yra neteisėta (žr. Operatyvinės veiklos įstatymo 6 straipsnio 3 dalį). Šiuo atveju Respublikos Prezidentas pokalbiuose dalyvavo neatsitiktinai ir įrašai, jei ir buvo padaryti atsitiktinai, turėjo būti sunaikinti. Be to, įrašų paviėšinimas Konstituciniame Teisme vykusio proceso metu buvo neteisėtas, nes apkaltos procesas nėra baudžiamasis procesas (*Paksas v. Lithuania* [GC], no. 34932/04, §§ 47 ir 68, ECHR 2011 (extracts)). Išslaptinta informacija nebuvo pasinaudota kaip įrodymu baudžiamojoje byloje ar kuriuo nors kitu Operatyvinės veiklos įstatyme nustatytu būdu.